

1.

Fæstebondens Førlov og dens Størrelse.

Historisk Tidsskrift, Bind 8. række, 2 (1909)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_8rk_0002-PDF/hto_8rk_0002_97618.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97618>

pdf genereret den : 28/5-2008

Smaastykker.

1.

Fæstebondens Førlov og dens Størrelse.

Af Kr. Erslev.

Ved Slutningen af det 14. Aarhundrede maatte Fæsteren, før han kunde forlade sin Fæstegaard, ikke blot have ydet Godsejeren alt, hvad han maatte være ham skyldig, men desuden have betalt ham en særlig Afgift, der kaldtes Førlov. Jeg har i Danm. Riges Hist. II, 632 anført denne ny Afgift som et af de Træk, der viser den fremadskridende Indskrænkning i Bondens personlige Frihed. Naar Steenstrup i sin Tid har udtalt en anden Opfattelse (Hist. Tidsskr. 5. R. VI, 382), synes det mig, at den Forbindelse, hvori Førlov første Gang nævnes, taler tydeligt nok. Det er i de Spørgsmaal om forskellige Retsforhold, som i Kong Olufs Tid rettes til Rigsraadet og besvares af dette. Her spørges under eet „om Fæstebondens Førlov og deres Døtre at trolove til hvem de vil“, og saa vist som det sidste peger paa, at der er gjort Forsøg paa at underkaste Fæsterne et endog meget strengt Baand, maa man ogsaa i Førlov se noget i samme Retning. Rigsraadet, der afviser enhver Indskrænkning, hvad Trolovelse angaar, tilbageviser da ogsaa „Førlov“, idet det, ganske i Overensstemmelse med en Artikel i Kong Olufs Haandfæstning, svarer, at Fæstebonden skal opsige i rette Tid, tilfredsstille sin Herre og saa gaa, hvorhen han vil.

Hvad der her egentlig ligger i Ordet Førlov, er jo ikke helt klart¹⁾; man skulde endda nærmest tro, at det ligefrem

¹⁾ Jfr. Will. Christensen, Dansk Statsforvaltning i 15. Aarh. S. 620 Anm. 2.

betyder Forlov til at drage bort, ikke en Afgift for at faa denne Tilladelse. Men i Betydning af Afgift ser vi Ordet en halv Snes Aar senere, da Dronning Margrethe 1396 befaler, at de Selvejere, der har forladt deres Gods og taget Fæste, skal vende tilbage, men at de forud skal tilfredsstille deres Godsherre og yderligere betale ham „3 Mark til Førlov“. Man fristes til at tro, at Dronningen her har bøjet sig for Godsejernes Ønske om at faa en saadan Afgift fastslaaet, fordi hun til Gengæld har faaet Ret til at kræve Kronens Bønder tilbage.

At Steenstrup ikke i Førlov vil se „et nyt opkommet Middel til Bøndernes Undertrykkelse“, hænger vel sammen med, at han i det hele advarer mod at tillægge denne Afgift stor Betydning, og selv omtaler han den ogsaa i Vendinger, der maa give Læseren Indtryk af, at der her er Tale om noget saare ringe: Førlov tjener kun til Tegn paa, at alt er i Orden mellem Fæsteren og hans Godsherre; den kan sammenlignes med Haandpenge ved Afslutningen af en Kontrakt. Det forekommer mig dog, at Afgiftens Størrelse gør den til et Baand paa Fæsteren, der i Praksis maa have været ganske virkningsfuldt.

Afgiften var som sagt 3 Mark¹⁾, men hvad betyder det? Det ligger nær at sammenstille Summen med Fæsterens Landgilde, og nu er det saa heldigt, at vi fra denne Tidsalder har Oplysninger om Landgildens Størrelse for en Mængde Fæstegaarde under Roskildebispens. I en anden Sammenhæng²⁾ har jeg leveret en Statistik, der omfatter 718 saadanne Gaarde; gennemsnitlig er for dem Landgilden 4,8 Ørtug Korn eller, naar vi regner 40 Td. paa en Mark eller Læst Korn, da 8 Tønder Korn. Hvad Kornprisen angaar, kan det anføres, at paa Sjælland blev 1420 en Læst Korn sat til 4 lødige Mark (Repert. 5829), hvilket — Mark Sølv sat til 6 Mark Penge — giver for den anførte Landgilde et Pengebeløb af 5 Mark;

¹⁾ Saaledes stadig i Lovgivningen; i Praksis krævedes ret afvigende Beløb, jfr. anf. Skr. S. 621 Anm. 3.

²⁾ Valdemarernes Storhedstid S. 139.

andre Prisangivelser peger paa en lignende Værdi¹⁾. Saaledes betyder da denne Kendelse, at Fæsteren, naar han fuldt ud havde tilfredsstillet alle de Krav, Godsejeren havde til ham, endda skulde yde godt et halvt Aars Landgilde extra, før han kunde nyde den Ret til „at drage frit bort“, som Lovgivningen sikrede ham!

2.

Et Brev fra Lægen Christian Johann Berger.

Ved E. Ingerslev.

I den interessante og sympatetiske Skildring, som Jul. Petersen har givet i dette Tidsskrift (1891, 6 R. III) af Lægen Christian Johann Berger, tager Forfatteren Sigte saavel paa Bergers videnskabelige Betydning som ganske i Særdeleshed paa hans Forhold til og Rolle i det Struensee'ske Drama. Medens C. E. Levy i Indbydelsesskriftet til Universitetets Reformationstest 1856 saa godt som udelukkende opholdt sig ved den første Side af Bergers Virksomhed, netop fordi dennes Deltagelse i de politiske Begivenheder efter Levy's Skøn næsten ganske havde tilbagetrængt Erindringen om hans videnskabelige Livs Betydning, har Jul. Petersen lagt Hovedvægten paa Bergers Forhold til Struensee, idet den „Birolle“, han, i Sammenligning med Hovedpersonerne, her spillede, har stillet ham saameget i Skygge overfor disse, at der fra tidligere Skildringer af Bergers Forhold under denne Episode ikke lod sig danne noget fyldigt Billede af hans hele Betydning her eller af hans Karakter og Personlighed, saaledes som disse gav sig Udslag i hans Optræden som Struensee's Redskab og Medhjælper.

Saaledes som J. Petersen efter sin Undersøgelse af For-

¹⁾ Læst Korn sættes til 25 Mark Penge i Klagepunkterne fra 142° Dipl. Flensborg. I, 308. Allerede 1347 regnes 1 Læst Byg til 4 Mk. Sølv (Repert. 2099, idet 3 Pund Sterling er = 60 Skilling, og man da regnede 15 Skill. Sterl. = 1 Mk. Sølv).